

Z lotu ptaka. Kaplica p.w. Św. Brata Alberta na Furmanowej. (fot.Podhale 360)

Władysław Orkan

LEGENDA O PODHALU

W siedem dni Pan Bóg stworzył świat, a potem stwarzał różne kraje ze wszystkim, co było potrzeba. Właśnie utworzył był kraj węgierski, dolinę żyzną, przeciętą rzekami; a gdy trafiły się zbocza, to chylił je ku stronie, gdzie miała być POLSKA. Postanowił ją jeszcze bogatszą uczynić przez to, że różne na jej obszarze umyślił założyć ziemie.

Właśnie kiedy zaczął Podhale budować, przechodzący мимо anioł zawołał „Szczęść Boże!” Pan Bóg uśmiechnął się: miał bowiem w myśli obraz przebogatego Podhala. Ośmielony stróż niebios zbliżył się ku Panu Bogu i przyzierał chwilę jego pracy. A widząc, że to wcale nie taka trudna sztuka, zapragnął sam popробować.

- Odpocznij – rzecze – Panie mój, a ja przez ten czas za Ciebie się potrudzę.
- Żebyś to mógł dać radę!
- Nie dam rady? – uniósł się anioł w honorze. – Zezwól, Panie, a ujrzysz, że nie gorsze potrafię zbudować kraje niż te, co spod Twej wykwitły ręki.

Stwórca świata uśmiechnął się na to pobłażliwie.

- Jeżeli chcesz koniecznie (umiłowanemu aniołowi czegoś by w dobroci ojcowskiego serca nie ustąpił?), jeżeli chcesz koniecznie spróbować. (Sądził Pan, że co dobrze zaczęte, to nie tak łatwo zepsuć). A ja tymczasem przejdę dalej.

(Dokończenie na str. 6)

TATRZAŃSKI ORZEŁ**The Tatra Eagle***Issued by the Tatra Eagle Press.**Co-Editors: Janina Gromada Kedron**Dr. Thaddeus V. Gromada**Technical Editor: Henry P. Kedron**Computer Consultants: Mariusz Bargielski,**Joseph Gromada**Contributing Editors: Maria Pudysz**(Kraków)**Dr. Anna Gąsienica-Byrcyn (Chicago)**Address all correspondence to: J. Kedron, 31**Madison Ave., Hasbrouck Heights, NJ**07604 - USA**Email: jkedron@gmail.com**tgromada@mindspring.com**Tel.: (201) 288-3815**©2014 copyright by The Tatra Eagle Press***HONOROWY PATRONAT***Connecticut: DRS. ALICIA & JOHN**HARBUT**France: STANISŁAW LASSAK**Illinois: CASIMIR CHLEBEK, ANDRZEJ**CZYSZCZON, STEPHANIE GUZIAK**BUTERA, TED DABROWSKI, JANINA**GALICA, JÓZEF GIL, KLUB CZARNY**DUNAJEC, ANDRZEJ & MARIA**KRZEPITOWSKI, STANISŁAW & ZOFIA**KULAWIAK, LEOPOLD & ZOFIA**MICHNIAK, DR. BRONISŁAW**ORAWIEC, ANDRZEJ & MAŁGORZATA**PITOŃ, JAN & ZOFIA SŁODYCZKA,**ANDRZEJ & BRONISŁAWA STĘKAŁA,**JOSEPHINE SULARSKI, STANISŁAW &**HALINA URBANIAK, KOŁO 41**WRÓBLÓWKA, ZWIĄZEK PODHALAN**W AMERYCE**New Jersey: REV. A. STEFAN ŁAŚ, JAN**& STANISŁAWA MASNY, REV. J.**MACIEJ MELANIUK, JÓZEF &**MAŁGORZATA STOPKA, HENRY &**KARINA WALENTOWICZ New York:**JAN S. GACEK, CHRISTOPHER**JURKIEWICZ, WOJCIECH SOSNOWSKI***PATRONAT***Guam: Kathy Gacek Lampman Illinois:**Marian Bryja, Koło 46 Stare Bystre, Anna**Domalik, Janina Duda, Tadeusz & Anna**Garbacz, Jane Janik Grzybowski, Nancy**Janik Johnson, Koło 20 Literacko-**Dramatyczne, Lottie Kopec, Jan F. Krawiec,**O. Waclaw Lech, Franciszek & Bronisława**Łyszczarczyk, John D. Stopka, Anna**Ustupska-Chyc, Jan & Anna Wojdyła, Anna**Zalińska, Jacek & Anna Zegleń, Helena**Ziółkowska, Jan Zótek Michigan: Jan**Konopka, Jan Konopka, Jr. New Jersey:**Aneta Pieróg-Sudoł, Catherine Zon New**York: Dr. Stasia Callan, Stanisław Grebski,**Władzia Jaworowski, Drs. Norman & Hanna**Kelker, Stanisław Kopec, Dr. Grażyna**Kozaczka, Dr. Jerzy & Mrs. Krystyna**Świerbutowicz Nevada: Frank C. Chase**Pennsylvania: Dr. Jan Napoleon**Saykiewicz, Rev. Canon Joseph L.**Sredzinski Poland: Ks. Józef Urbaniak***Thaddeus V. Gromada****The Genesis of Tatra Highlander Regionalism**

The movement known as "Regionalny Ruch Podhalański" came into existence a few years before World War I, a bit over a century ago, when Poland was still partitioned. Its foundations, however, were laid decades before, in the 19th century by non-highlanders: writers, artists, ethnographers and other scholars. They were members of the Polish cultural elite from all three partitioned areas of Poland who discovered Podhale, the Tatra Mountain region, and fell in love with both the land and its natives, the *górale*. Prominent among them was Stanisław Witkiewicz, an influential writer and artist, who lionized and idealized the *górale* for possessing superior psycho-physical qualities and an unusual artistic sense in their folk culture worthy of being brought into the mainstream of Polish culture". These laudatory views that were endorsed by others like Kazimierz Przerwa-Tetmajer who actually introduced the *góral* dialect into Polish literature, made a great impression on the very small *góral inteligencja* that was slowly emerging in Podhale. They were young men who somehow managed to get a "gimnazjum" education usually in Kraków and some who even studied at the Jagiellonian University. They included: Andrzej Stopka-Nazimek, Władysław Orkan, Jakub and Antoni Zachemski, Feliks Gwiżdż, Józef Jedlicz, Wojciech Brzęga, Jan Kantor, Jan Bednarski, and Andrzej Galica. Many of these *górale* suffered great indignities and humiliations studying in the "gimnazja" of Kraków. The poor mountain boys with their peculiar dialect and strange dress were often teased and mocked. Władysław Orkan who later became a famous writer, could not stand the taunts while studying at the St. Jacek Gimnazjum in Kraków; he ran away from the school, never to return and never to complete gimnazjum studies.

Once this "*góral inteligencja*" became conscious of the value of their indigenous folk culture, it is not too difficult to understand that they became very proud of it. More than that, they were determined to nurture it and help develop it further along healthy lines and connect it with Poland's national culture. They rejected narrow particularism and instead promoted patriotism and national unity. Above all, their goal was to raise the consciousness of their compatriots, the *góral* masses and elevate their self-image. At the time the Tatra highlanders were largely uneducated, burdened by poverty and harsh living conditions which prompted many to seek employment by migration. They were now getting a powerful message from the leaders of this new movement, that they were something special and ought to be proud of their *góral* identity. Their folk culture with its dialect, music, folklore, customs, etc. were an inspiration to the creative elites of Poland and thus could also be an instrument to improve their status and livelihood.

The institutionalization of this *góral* movement began in 1906 with the creation of the so-called "Sekcja Akademicka Podhalan" led by Władysław Orkan, Andrzej Stopka and Józef Jedlicz. This group with the addition of other stalwarts mentioned above organized the first "Zjazd Podhalan" (Assembly of Tatra Highlanders) on September 10-11, 1911 in Zakopane. It was a double celebration, both national and regional in character; national in that it commemorated the 500th anniversary of Poland's defeat of the Teutonic Knights at the Battle of Grunwald, and regional, since it celebrated the 25th anniversary of the literary career of Kazimierz Przerwa-Tetmajer. A year later the Second "Zjazd Podhalan" was held in Nowy Targ where Władysław Orkan took center stage and further clarified the goals of the movement which he identified as: maintenance of the traditions and customs of our fathers, discovery of one's history, protection of one's folk culture from the destructive elements of modernism and finally, the uniting of the Tatra highlander "*inteligencja*" into one regional organization. What was probably the most important decision made at this 1912 Assembly was to provide the means by which the goals were to be met. It was decided to publish a newspaper, the "Gazeta Podhalańska" (Highlander Gazette). The first issue of the newspaper appeared on January 1, 1913 thanks to the efforts and influence of Dr. Jan Bednarski, deputy to the Galician Diet in Lwów with Feliks Gwiżdż as its first editor.

It is worth recalling Orkan's "wstępne słowa" (introductory words) which were published in the first issue because they are still very much relevant and inspire the editors of "Tatrzański Orzeł/The Tatra Eagle". Orkan wrote, "There are many of us highlanders, a half a million or so, from the Ruthenian Carpathians to the Silesian Beskids and to the Tatras (today we can add, to the diaspora in America) who speak the same dialect, maintain the same customs, wear similar attire, etc. But we are not conscious of our power; we are scattered like lost sheep on the margins and in the background. We know very little about ourselves, even about our near past. We don't know about the fierce battles that were waged by our forefathers for freedom, about the resistance to prevent captivity. Our ancestors carried themselves with dignity and pride and whenever needed they came to the aid of Poland. This entire highlander group must be brought together under one banner. It must awaken from its slumber and straighten itself openly with pride in Poland (in America, too. *Editor's note*) as a distinctive and co-creative force. This is first and foremost the goal of "Gazeta Podhalańska". These are words that we should all ponder. In many ways the editors of "Tatrzański Orzeł/The Tatra Eagle" have been trying for the past sixty-seven years to follow in the footsteps of the "G.P." and be guided by the principles of the founding fathers of the "Regionalny Ruch Podhalański". We encourage all *górale* in diaspora, and all the "Koła" (circles) that are part of the "Związek Podhalan w Ameryce" (Polish Highlanders Alliance of North America) to do the same.

PODHALANIE W POLSCE I W AMERYCE WYBRALI NOWYCH PREZESÓW

Prezesem Związku Podhalan w Polsce został Andrzej Skupień.
Nowym szefem Związku Podhalan w Ameryce został Józef Cikowski.

*Andrzej Skupień (w białej koszuli), nowy Prezes Związku Podhalan w Polsce
(Fot. Regina Watycha – watra.pl)*

50 letni mgr inżynier Andrzej Skupień wicestarosta Powiatu Tatrzańskiego z Poronina na Zjeździe górali w Ludźmierzu 12 lipca br. został wybrany na stanowisko prezesa Związku Podhalan. Od lat był członkiem Zarządu Głównego. Całe dorosłe życie działał na rzecz góralskiej kultury m.in był koordynatorem całości widowiska słowno-muzycznego pt. „Ojciec Święty Jan Paweł II na Podhalu”.

„Współpraca z młodzieżą, to zadbanie o to, żeby dziedzictwo nie ginęło”, powiedział nowo wybrany prezes. „Musimy zadbać, żeby dzieci nauczyły się o swoich korzeniach. Potrzebna jest duża i zgodna współpraca.” Bywało i tak, że związek włączał się w politykę, popierając np. określonych kandydatów w wyborach, ale nowy prezes uważa, że inne sprawy są ważniejsze. Nowy szef Związku Podhalan Andrzej Skupień podkreśla, że najważniejsza jest edukacja młodych górali. Od dawna Związek Podhalan alarmuje, że coraz mniej górali zajmuje się swoimi gospodarstwami rolnymi i pola zaczynają zarastać. I tu zdaniem Andrzeja Skupnia jest miejsce na wypas owiec, których pod Tatrami powinno być znacznie więcej niż obecnie.

Redakcja „Tatrzańskiego Orla” przesyła serdeczne gratulacje dla nowo wybranego prezesa oraz zarządu Związku Podhalan w Polsce. Życzymy powodzenia oraz wielu sukcesów.

Górska kultura na liście UNESCO?

„Śpiew, muzyka, taniec i gwara górali podhalańskich mają szansę znaleźć się na liście niematerialnego dziedzictwa kultury UNESCO”, powiedziała dyrektorka Muzeum Tatrzańskiego Anna Wende-Surmiak. Jeszcze w tym roku Muzeum Tatrzańskie razem z grupą przedstawicieli tradycji góralskich zamierza stworzyć wystąpienie do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, co jest warunkiem wpisania kultury góralskiej na krajową listę niematerialnego dziedzictwa. Następnym krokiem będzie wystąpienie do UNESCO o wpisanie kultury góralskiej na międzynarodową listę niematerialnego dziedzictwa ludzkości.

Podczas konferencji „Kultura ludowa w działaniu” w Zakopanem 30 i 31 maja, którego inicjatorem był Muzeum Tatrzański, jej uczestnicy zastanawiali się, czym obecnie jest kultura ludowa, czy się rozwija czy nie. W konferencji wzięli też udział animatorzy kultury ludowej z Warmii i Mazur.

„Jest bardzo wiele elementów kultury góralskiej, które warto wpisać na listę UNESCO, ale musimy się zastanowić, od czego zacząć, co musimy najbardziej chronić, co jest zagrożone”, zaznaczyła dyrektorka Muzeum Tatrzańskiego.

Józef Cikowski na czele Związku Podhalan w Północnej Ameryce (ZPPA)

Obradujący w Chicago XXIX Sejm ZPPA (30-31 sierpnia - 1 września br.) postanowił powierzyć funkcję prezesa dotychczasowemu wiceprezesowi związku ds. kultury i sztuki, Józefowi Cikowskiemu.

Z wywiadu Andrzeja Baraniaka z nowym prezesem Cikowskim dowiadujemy się, że nowy prezes za najważniejsze zadanie stojące przed nim i nowo wybranym zarządem uważa utrzymanie Domu Podhalan oraz spłatę pożyczki zaciągniętej parę lat temu na rozbudowę i modernizację góralskiej siedziby.

„Musimy tę chałupę góralską utrzymać, bo kosztą mamy duże,” powiedział nowo wybrany prezes. „Chciałbym, żeby wszystkie koła przychodziły tutaj, robiły bankiety, zabawy i różne imprezy, bo musimy się jakoś utrzymać. Z samej restauracji nie utrzymamy naszej siedziby. Dzięki weselom, chrzcinom mamy pieniądze na pokrycie spłat kredytu hipotecznego, innych rachunków oraz na wypłaty dla pracowników.”

Józef Cikowski pragnie dołożyć wszelkich starań, aby Dom Podhalan przy 4808 S. Archer Ave. w Chicago bardziej tętnił życiem. Nowy sternik góralskiej organizacji pochodzi z Czarnego Dunajca, gdzie prowadził zespół folklorystyczny.

Gratulujemy nowemu zarządowi wyboru i życzymy pomyślności w pracy dla dobra naszego związku.

esadaj@radiodeon.com

Józef Cikowski (fot. Anna Zalińska)

Ryszard Kantor „Na swoim trwać!”

*Program regionalizmu podhalańskiego
wg. Władysława Orkana*

(...) W pierwszym numerze „Gazety Podhalańskiej” (1913) przedstawił Władysław Orkan program, który choć z pozoru ma być programem pisma, w istocie jest programem regionalizmu podhalańskiego. Warto zacytować istotniejsze fragmenty owego „Wstępnego słowa” do „Gazety Podhalańskiej”:

Jest nas górali wszystkich, co się do Polski rachujemy, pisał Orkan – przeszło pół miliona narodu (...) Od Karpat ruskich po Śląskie Beskidy 0 od Lubogoszcza mszańskiego po Tatry – mrowi się naród góralski, podobnej gwary, obyczajów, stroju i kultury. Spisz cały, jako i dziedzin większość na Orawie – toż samo nascy górale (...) Jest nas narodu mnogo, aleśmy są nieświadomi swych sił, roztraceni jako te owce po uboczach – i nie wiedzący, gdzie, jak, ku jakiej stronie się miarkować. Nie wiemy nawet nic o sobie, o swej niedawnej przeszłości: - Nie wiemy, że tu na Podhalu były za pradziadów naszych zacięte walki o swobodę, że naród nasz góralski nie dawał się wziąć w niewolę, niósł się zawsze dumnie, a kiedy zaszła potrzeba, nierzadko Polsce stawał ku pomocy.

Ten wszystek naród skupić, pod jednym hasłem Podhala zjednoczyć, iżby się ocknął ze spania, iżby się odgiął w swej dumie, wyprosił, iżby wyszedł na jaw Polsce, odrębny a współtworzący: to jest pierwszym zadaniem „Gazety Podhalańskiej”.

Są też zadania inne, nie mniej ważne. Czym się naród góralski odróżniał od inszego po stronach ludu? Tym wszystkim, co się na kulturę składa. Gwarą, obyczajem, strojem, sprzętem i budownictwem. Wszystko to odrębne, wysoce rozwinięte, swoje. Składały się na to wieki, praca dziesiątków pokoleń. – A to się dziś odmienia pomału, aboi zgoła zatracą. Gwarę się psuje, strój się zarzuca, sprzęt się staroświecki lekceważy, budynki nowe stawia na modę pruską. Wnet może przyjść, jakby tak szło z roku na rok – i dalej, że się góralszczyzna gdzieś podzieje.

Przeciw temu zalewowi obcych form i obcych rzeczy musimy się silnie obwarować! Na swoim trwać, modę swoją staroświecką utrzymywać – a oświatę nabywać nie po to, doby swoje lekceważyć, abo i całkiem zatracić, ale coby to właśnie jeszcze wyżej wyprowadzić!

Tę sprawę – zachowania kultury swojej, rodzinnej, i owszem rozwijanie jej w coraz wyższe formy, iżby się stała właśnie przez odrębność prawdziwie bogacącą ogólną kulturę Polski – ma też w zadaniach swoich nasze pismo.

Związek Podhalań Regionalna organizacja góralska:

w Polsce:

Zarówno Związek Górali jak i Związek Podhalań wyrósł z ruchu społecznego zwanego regionalizmem podhalańskim. Wywodzi się on z działalności zwłaszcza pisarskiej wielu osób równie oczarowanych pięknem Tatr jak i głęboko zainteresowanych kulturą ludu Podhala czy w ogóle Podtatrza Polskiego. Byli to najpierw niegórale jak Stanisław Staszic, Seweryn Goszczyński, Tytus Chałubiński, Bronisław Dembowski, Władysław Matlakowski, Kazimierz Tetmajer, Stanisław Witkiewicz, potem także górale jak Andrzej Stopka-Nazimek czy Wojciech Brzega.

Pierwszą regionalną organizacją góralską na Podhalu był Związek Górali, założony w Zakopanem 4 III 1904. Należeli do niego tylko górale, przeważnie z Zakopanego, a działalność dotyczyła ich spraw ekonomicznych, kulturowych i oświatowych, a także gromadzenia materiałów z zakresu podhalańskiej kultury ludowej, a więc także z terenu Tatr. Związek Górali zainicjował też Zjazdy Podhalań (1911, 1912, 1913), które przyczyniły się wybitnie do rozwoju regionalizmu podhalańskiego.

W okresie międzywojennym oprócz Związku Górali działał na Podhalu również i Związek Podhalań, którego status został uchwalony na IV Zjeździe Podhalań w Nowym Targu w 1919. Związek Podhalań składał się również zasadniczo z górali, ale przyjmował na członków także niegórali związanych głęboko z regionem i sprawami jego kultury.

Związek Podhalań podjął szersze zadania niż Związek Górali, ale podstawowymi były nadal: praca nad podniesieniem ludu podhalańskiego pod względem etycznym, umysłowym i gospodarskim, oraz utrzymywanie i pielęgnowanie swoistej kultury Podhala.

Po II wojnie światowej z inicjatywy Jakuba Zachemskiego Związek Podhalań odżył w jesieni 1945 (z siedzibą w Krakowie), ale wskutek niesprzyjających wtedy okoliczności sam zawiesił swą działalność w 1948.

Dopiero w 1957 mógł Związek Podhalań wrócić do życia, początkowo pod nazwą Związek Górali Tatrzańskich, który w 1959 wrócił do nazwy Związek Podhalań.

w Ameryce:

Związek Podhalań w Północnej Ameryce (ZPPA), Polish Highlanders Alliance of North America powstał w Chicago w 1929; istnieć nadal jako duża organizacja zrzeszająca polskich górali i ich potomków w USA w licznych kołach.

ZPPA pielęgnuje tradycyjną kulturę górali, zwłaszcza podhalańskich, a więc

silnie związana z Tatrami. Objawia się to w licznych imprezach i wydawnictwach, m.in. w pamiątkach sejmowych, tj. walnych zgromadzeń ZPPA, a także w publikacjach, np. „Echo Podhalańskie”, „Podhalańin”, „Tatrzański Orzeł”, „Podhalańin w Ameryce”.

ZPPA od dawna utrzymuje bliskie kontakty ze Związkiem Podhalań w Polsce i popiera w różny sposób akcje na Podhalu związane z Podhalem i Tatrami. Kolejni prezesi ZPPA byli albo urodzeni na Podhalu, albo w USA z rodziców góralskich.

O Związku Podhalań powiedzieli:

„Długo można by pisać o rozwoju, działalności i kontaktach polskiego i amerykańskiego Związku Podhalań. Zjawisko, jakie sobą prezentują te organizacje, zasługuje na najwyższe zainteresowanie i uznanie, jest fenomenem przywiązania do tradycji, a jednocześnie przykładem myślenia kategoriami szerszymi, narodowymi. Mogę mieć tylko uczucie wielkiej dumy – pisze Tadeusz Gromada – syn działacza związkowego Jana Gromady – kiedy uświadamiam sobie, że moje góralskie dziedzictwo inspirowało największych polskich poetów i pisarzy”. W imię tego dziedzictwa działają kolejne pokolenia Górali w Polsce i w Ameryce.”

*Ryszard Kantor, prof. zw. dr hab.
Instytut Studiów Regionalnych UJ*

„Czytając o Góralach z Ameryki, pochyl głowę w uznaniu dla ich zasług. Z przeludnionych i wynędzniałych wsi, gdzie do nieba blisko, do chleba daleko” jeszcze w końcu XIX wieku wyruszyli w świat, to przecież nie zapomnieli swoich gór, swego języka, stroju. Powołali Związek Podhalań w Ameryce, ściśle związany ze Związkiem Podhalań w Polsce, aby nie przecinać korzeni. Jakież to wspaniały przykład przywiązania do ziemi rodzinnej, jej tradycji i kultury, przekazywany z pokolenia na pokolenie.”

*dr Helena Metera, b. wykładowca w
Zakładzie Dydaktyki w Instytucie
Pedagogicznym UMCS*

(...) „Nim powstał Związek Podhalań o Góralach nikt tutaj nic albo bardzo mało co wiedział, a co gorsze jeszcze, znaleźli się i tacy, którzy z Górali szydzili i poniżali ich. Z chwilą jednak, gdy Podhalańin ocknęli się ze swojej ośpałości i zorganizowali się w swój własny Związek Podhalań, gdy pokazali rodakom, pochodzącym z innych dzielnic Polski piękno gwary góralskiej, oryginalność strojów, cudne melodie i odrębną muzykę oraz Podhalu tylko właściwe tańce góralskie, wtenczas Góralami zaczęli się wszyscy interesować, podziwiać i szanować.”

*Józef Lopatowski,
sekretarz generalny ZPPA (1937)*

Ks. Józef Tischner

Kapelan Związku Podhalan 1980-2000

Bracia zza Wielkiej Wody!

(...) Życie daleko od kraju. Jedni są w Ameryce na stałe, inksi na jakiś ino cas, a som i tacy, co sie hań porodzieli. Ale mostów z krajem Wasym, co była i jest Ojczyznom, nie burzycie. To ciesy. To dodaje otuchy. Chcecie nie ino zachować, ale jesce umocnić pomost z Krajem. A nie jest to pomost bylejaki. Opiero sie on przecie o kulture, o jej dobra, o jej wartość. Pielęgnujcie podhalańskom kulture, jako Ojcowie Wasi pielęgnowali zagóny pod Tatrami, w Gorcach, Pieninach, pod Babióm Góróm. Cy to nie jest cenne:

Cym jest kultura?

Kultura jest jakby cystom wodóm źródłanom, we wtorej odbijo sie prowda o człowieku, jakby w jakim lustrze. Kie cłek chce wiedzieć, jaki jest, patrzy w lustro, ale zwyczajne lustro odbijo ino zewnętrzny wygląd cłka, zaś kultura odbijo tyz jego stronę duchowóm, wewnętrznóm. Tym sposobem kultura daje cłkowi rozumienie tego, kim jest. Wtedy cłku, nie ino widzisz siebie, ale i rozumiesz. Bo sóm i tacy, co widzóm, ale rozumióm. Cymu? Bo im brakuje kultury – tego lustra, tyj wody źródlanej, we wtorej odbić by sie mogli.

Kultura podhalańsko pokazuje cłkowi rozmaite prowdy o nim samym.

Jednóm z tych prow – moze nawet nowięksom jest ta: cłek jest stworzeniem wolnym. Ludzi gór poznaje sie po tym, ze sóm to ludzie wolni. Na niewolników sie nie nadajom. A ta ich wolność – co jest wielce ciekawe – nie jest przecie swawolóm. Swawolnik, moze sie trafić, ale nie bedzie to prawdziwy podhalanin, cłek gór. Z wolnością ludzi gór idzie w parze obowiązek – obowiązek wobec bliskich, wobec ziemi, wobec Ojczyzny. Wolni są wierni z wierni – wolni. Pedzioł Cyprian Norwid: „Ojczyzna – to wielki zbiorowy obowiązek”.

Kozdy obowiązek buduje sie na wolności. Nopierwyj cłku wybiyros, a pote sie wiazes. A jak Cie wiazom bez wyboru – toś niewolnik.

A wszystko to rodzi sie w obliczu Boga. Bo cłek gór jest cłkiem wielkiej wiary. I co robi i cego nie robi, robi i nie robi przed Bogiem. Po tym poznos cłka z gór, ze mo wolność w duchu a Boga w sercu.

Bóg Wszechomogący niek Wóm błogosławi!

Pamiętnik 20-go Sejmu ZPPA – 1987

Odstąpienie pomnika Władysława Orkana na pl. Słowackiego w Nowym Targu. Fot. Marek Podmokły

Włodzimierz Wnuk

**Początki współpracy Związku
Podhalan w Polsce z Podhalańskimi
w Ameryce (1929-1975)**

Wzajemne stosunki między Podhalańskimi w Polsce i w Ameryce zawiązały się jeszcze przed II wojną światową. Nie chodzi tu o stosunki osobiste, prywatne między emigrantami zza oceanu, a ich rodzinami w Kraju, te bowiem istniały zawsze, odkąd w ogóle zaczęła się emigracja z Podhala do „Hamaryki” – chodzi tu o świadomą łączność i współpracę podhalańskich działaczy regionalnych z tej i tamtej strony oceanu, o utrzymanie więzi między obu bratnimi organizacjami Związku Podhalan. Odkąd w 1929 r. zorganizował się w Stanach Zjednoczonych związek Podhalan, jego działacze nawiązały łączność z macierzystą organizacją w Kraju, zaczęły napływać do Kraju „pamiętniki” z podhalańskich sejmów w USA (z Podhala znów wędrowała za ocean „Gazeta Podhalańska”) poszczególni Podhalanie amerykańscy przy okazji odwiedzin Starego Kraju kontaktowali się ze Związkiem Podhalan i przyglądali się jego działalności, by potem skorzystać z jego doświadczeń i osiągnąć na gruncie amerykańskim. Widomym i symbolicznym znakiem tej więzi Podhalan z Polski i Ameryki jest stojący dziś pomnik Władysława Orkana w Nowym Targu; ufundował go Związek Podhalan w Ameryce, a w uroczystości odsłonięcia pomnika w r. 1934 wzięła udział liczna delegacja Podhalan amerykańskich. Ogółem przed wojną odwiedziło Kraj i Podhale pięć wycieczek Podhalan amerykańskich.

Wojna 1939-1945 przerwała te wzajemne kontakty, a i w pierwszych latach powojennych nie zostały one podjęte na skutek ogólnej sytuacji politycznej. Dopiero po 1956 r., łączność i współpraca między Podhalańskimi z obu kontynentów zostały nawiązane: zaczęły się znów, jak dawniej, wzajemne odwiedziny między rodzinami, zaczęły się także kontakty podhalańskich działaczy regionalnych z Polski i Ameryki. Ułatwił je fakt reaktywowania w r. 1957 Związku Podhalan (początkowo pod nazwą Związku Górali Tatrzańskich), niemalże również znaczenie miało powstanie w r. 1947 w USA pisma „Tatrzański Orzeł”, które zaczęło docierać na Podhale i stało się łącznikiem między Podhalańskimi z Polski i Ameryki.

(...) W 1970 r. przybyła znów do Polski duża wycieczka zorganizowana przez Związek Podhalan w Ameryce pod kierownictwem Józefa Króźla i z udziałem prezesa Andrzeja Wróbla. Doszło wtedy m.in. do spotkania przedstawicieli zarządów obu Związków Podhalan w Ludźmierzu, gdzie dokonano przeglądu robót przy budującym się Domu Regionu Podhalańskiego, który miał w przyszłości służyć gościnnie również i Podhalańskim amerykańskim. Godzi się podkreślić, że nasi rodacy zza oceanu wsparli finansowo niejedną akcję społeczną na Podhalu, żeby wymienić tylko adotację Zarządu Głównego Związku Podhalan w Ameryce na budowę w/w domu w Ludźmierzu, na Klub Literacki w Zakopanem i na podarunki gwiazdkowe dla dzieci przebywających w szpitalach na Podhalu, dotację Koła im. Orkana w Chicago na hokejowy klub sportowy „Szarotki” w Nowym Targu, dotację Koła Szaflary na budowę gminnych obiektów społecznych w Szaflarach. (...)

„Podhalanka”, Ludźmierz 1975.

Stanisław Nędza-Kubiniec PODHALE, GÓRSKA ZIEMIO

kraju mój najbliższy,
tobie pokłon niziutki
i pokłon najwyższy
daję w tym wierszu.
Biedny a przecież bogaty –
gdzie drugi taki widok
z okien mojej chaty?

Gdzie takie łąki,
gdzie kwiaty tak wonią?
Źródła mruczą przeczyste,
z których czerpią dłońią.
Gdzie nuty ... nasze nuty...
tego nie wypowiem.
Podhalański mój kraju,
ty jesteś jak zdrowie.

„Obrazek na szkle” (Fragment)

Zofia Graca

RODNE STRONY

Ka powietrze zdrowe cyste
kany jedle ozłozyste
kany sie hole w słonku złocom
ka po skolak kózki skocom
ka gęsiółków rzypolenie
ka smolnego lasu tchninyne
kany scyrość hynryk ludzi
- wos wyprzedzać.
ka zwonecków żwink mie budzi
ka owcara psa scekane
ka owiecki na polanie
ka cłek w tońcu iskry krzese
tutok serce moje ciese
ka dziywecki jak lalecki
siumne zgrabne górolecki
kany w chłopcak krew zbójnika
takiy strony ni mos nika
kany śniyne grani skole
to some rodne strony moje

Władysław Orkan

LEGENDA O PODHALU

(Dokończenie ze str. 1)

I przeszedł Pan Bóg w stronę ku północy,
aby nowe tam ziemie ukształtować. Miało
to być Proszowskie i Sandomierskie.
Niedługo to wcale trwało (bo coś dla
Boga trudnego?) jak był z ziemiami tymi
dwie ma gotów. Zawołał tedy do anioła:

- Jużś skończył swą pracę?
- Już! – odkrzyknął anioł.
- To chodź, przypatrz się moim ziemiom.

Anioł przyleciał na skrzydłach i już z góry
wykrzyknął „Ach!” – bo też było się czemu
dziwić.

Ziemia proszowska jak dywan wzorzysty,
rozkoszna, barwna równina, przetykana
kępami sadów, ruczajami. Sandomierska,
wyższa nieco, pofalowana w doliny i wzgórza,
chyliła się łagodnie ku słońcu południa i
zdawała się grać w jego promieniach. Wstęga
Wisły szeroko zataczała błękitne półkola

między złotymi wzniesieniami. Bo gdzie
okiem rzucić, tak w Proszowskie, jak i
Sandomierskie, wszędy widne były, na
wzgórzach i dolinach, złote łany pszenicy.
Mogło wydawać się patrzącemu, że poziota
prawdziwa ze słońca na dwie te ziemie spada.
Widać Pan Bóg chciał je szczególnie szczerze
obdarzyć.

Kiedy anioł dość się już temu nadziwował,
rzecze Pan Bóg.

- A teraz zobaczmy Twoje Podhale!

Anioł, dumny ze swego dzieła, cieszył się już
naprzd pochwałą Boską i wyprzedzał Pana
krokiem niecierpliwym. Skoro stanęli na
miejscu, Pan Bóg aż oczy przetaił,
przestraszony, nie mogąc uwierzyć temu, co
ujrzał.

- Coś ty tu porobił? – zakrzyknął.

Anioł sam się też zdumiał i strwożył wielce.
Co innego bowiem zastał, niż pozostawił.

Przysępując do pracy, wyobraził był sobie,
że nic lepszego ziemi dać nie może jak dużo,
dużo ciepła. Przeto zebrał niesłychaną ilość
kamieni, głazów i skał, spętrzył je w wysokie
góry aż ku niebu, ziemią z lekka jeno
przyprószywszy, w tym przekonaniu, że gdy
je tak ku słońcu wysoko wydzwignie, to
gorąco samo wszystko sprawi i kraj żywnością
zakwitnie. Aliści pod ten czas, kiedy w
Sandomierskiem bawił, przyszła ulewa
okrutna, strugi wody spłukały ziemię ze skał,
zniosły ją na dół wyrwami potoków. Oczom
teraz ukazały się groźne, spiętrzone ściany
skalne, o nagich, w niebo wystających
szczytach, o żlebach czarnych i przepaściach,
wyżej kosodrzewiną zmarniałą, a dołem
ciemną smrekową odzianą, dzikością surową
tchnące, no jednym słowem, Tatry. A zaś na
niższych stokach i pogórzach, gdzie woda
nie zdołała ziemi spłukać, ścieliły się tylko
mchem zarosłe, pustyne hale lub zieleniły
się tu i ówdzie platy lichego owsa.

- Coś ty za myśl miał – zobaczywszy to
wszystko rzekł do anioła Pan Bóg – żeś
tak tę ziemię ukształcił?
- Chciałem ją, Panie, podnieść tak wysoko
– tłumaczył się strapiiony anioł – żeby
więcej ciepła słonecznego dla niej
uzyskać.
- A przez to właśnie chłód jej
sprowadziłeś. Ten nawet lichy owiesek,
co na niej rodzić się może, zanim podoła
dojrzeć, mróz zetnie. Tak, tak – zadumał
się nad Podhalem Pan Bóg – będzie to
przez twój nierozum kraj chłodu i głodu.
Już się to nie da odrobić.
- Nie trąp się, Panie – przystąpił z otuchą
anioł. – Ja temu jeszcze zaradzę. Pozwól
mi tylko, żebym tu ludzi utworzył,
zobaczysz, jak sprawią te łąki marne, jak
pokryją zbocza skalne uprawną rolę.
- Co to, to już nie! – rozniewał się Pan
Bóg. – Chcesz się bawić, to możesz iść
Sandomierzan albo też Proszowian
stwarzać, którym

- przygotowałem kraj żyzny, bogaty. Ale
Górala pozostaw już mnie.

I sam Pan Bóg wydumał tedy Górala: o
rosłej, śmigłej postawie, o nogach jak ze stali,
o oczach bystrych, orłowych, o umyśle lotnym,
przedsiębiorczym, o zaciętości niezwykłej,
energii i sprycie – aby mógł na tej biednej
aniołowej ziemi dać sobie radę.

„Smutkiem sie żyć nie oplaci...”

Nie dogodali sie

Było to w jednej wsi na Podhalu dawno,
dawno temu. Po trzech rokach służby
wojskowej na Morawach wrócił do wsi
młody góral i zaczął udawać, „ze jus nic a
nic po nasemu godać nie umie, ba syćko
po niemiecku”.

Matka jego ta sie i cieszyła, że syn taki mądry,
ale cos, kie sie ś nim zgodać nijak ni mogła.

Roz Jasiek wstaje i godo matce: Matko dawać
„hosen”. Matka leci do sąsiadki, co kasi u
panów służyła i woło jom coby sie z Jaśkiem
przecie jako zgodała. Ta bez dźwierze słysy
jak Jasiek drugi roz woło: Matka – bedom te
„hosen” cy mom dwa razy godać...

- E dyć zackoj, biedocku, my ta jus z
kumoską cosik lo ciebie wyśtederujemy!
- Kumoska myśli i myśli, a pote godo do Jaśka
matki: - Jo se tak miarkujem i uwazujem, ze
Jasiek fce ino koze.

- Prze Pana Boga. Cos kumoska godocie?
- Zwyrtnyły sie obie do Dawida i z chlewicka
wyciągły koze i na powrózku wciągly do
izby. Kie Jasiek uwiadził koze, ościokoł sie,
skoczył na nogi i jak nie krzknie:

- Edyć psiokrew, ju kcem nie koze, ba
portki!

Do górala przyszli milicjanci

- Będziecie sądzeni. Doniesiono, że
pędzicie bimber.
 - Nie pędzę!
- Poszukali i znaleźli aparaturę.
- Znaleźliśmy urządzenie. Będziecie
sądzeni.
 - To i za gwałt mnie sądzicie.
 - Dlaczego?
 - Bo tyz mom aparature!

Coście wy za kierowca?

Na drodze stoi gazda, trzymając na powrozie
krowę. Szosą pędzi samochód. Góral
zatrzymuje.

- Panocku, podrucilibyście do miasta.
- Proszę bardzo. Ale co zrobimy z krową?
- Samo polecą za nami.

W czasie jazdy kierowca zwraca się do
gazdy.

- Pięknie i szybko biegnie wasza krowa.
Ale dlaczego łypie lewym okiem?

- To coście wy za kierowca, że nie wiecie?
Moja Winocha zaraz będzie wos wyprzedzać.

Anna Brzozowska Krajka

Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej, Lublin

Góral z Chicago „Królem Polki” w USA

Z archiwum pamięci Cheta Kowalkowskiego:
przyczynek do legendy Eddie'go Błażończyka Sr. i chicagowskiej polki*

(Od Redakcji) „Siedmioletni artysta-góralczyk Edziu Błażończyk wystąpił podczas Bankietu na VII Sejmie Z.P.P.A. w 1948 r. Grał, śpiewał, tańczył i deklamował. Nie mógł on wprawdzie dojść do lady z mikrofonem, który to milknął, to odzywał się nie zawsze melodyjnym tonem.” według notatki w sprawozdaniu w sejmowym Pamiętniku. „Ale młody Edward Błażończyk, zdołał udowodnić, że dobrze opanował zwłaszcza harmonię, na której grał z iście góralską werwą, i że trudne utwory podhalańskie umie odzwierać z tym samym odczuciem i zrozumieniem jak jego ojciec, Ferdynand. To też sala nie szczędziła mu oklasków za grę i śpiew, a później za taniec góralski, w którym wraz z innymi brał udział. Nie odleciało tu daleko jabłko od jabłoni.”

Pamięć jednostkowa, podobnie jak zbiorowa, stanowi bardzo istotny czynnik archiwizacji przeszłości. Pozwala na rzucenie nowego światła na zdarzenia, postacie znane w obrazie życia społecznego danego środowiska. Obie te funkcje pełnią przywołane niżej wspomnienia Cheta Kowalkowskiego – polonijnego muzyka z kręgu chicagowskiej polki, ale też wieloletniego prezesa Koła nr 1 ZPPA im. Jana Sabały i członka Koła nr 20 ZPPA Literacko-Dramatycznego, bliskiego przyjaciela „króla” tego gatunku muzyki w Chicago Eddie'go Błażończyka Sr. zmarłego w 2013 r. Wspomnienia te mają zatem wartość nie tylko emocjonalną, ale również poznawczą dla historyków imigracji, badaczy muzyki polonijnej, generalnie kultury polonijnej, są rodzajem historii mówionej, „personal stories”, gatunku bardzo cenionego przez amerykańskich folklorystów, odsłaniającego szczegóły polonijnego kolorytu lokalnego Chicago już od końca l. 40. XXw., a zwłaszcza tajniki duszy i talentu artystycznego Eddie'go Sr.

Chet Kowalkowski i Eddie Błażończyk – ich wspólne dorastanie

Obaj muzycy polonijni: Chet i Eddie urodzili się w Chicago w rodzinach góralskich imigrantów: Chet 12 czerwca 1939 r., a Eddie Sr. 12 lipca 1941 r. Ich pierwsze spotkanie odbyło się w 1949 r. w miejscu szczególnym dla przyszłych muzyków – w Pulaski Ballroom and Restaurant na południu Chicago, zlokalizowanej pod adresem 1709-11 S. Ashland Ave., a należącej do matki Eddie'go, Antoniny Błażończyk. Górale chicagowscy zebrali się tam na paradę 3-majową. Jak wspomina Chet, Pani Antoinette musiała niedawno kupić ten budynek, ponieważ basement był ciemny, miał wilgotny zapach, a na podłodze leżało drewno i żwir. Chet miał wtedy około 11 lat, Eddie 9. Wszyscy wsiedli do samochodów i pojechali na Division St. i Ashland Ave., gdzie formowała się parada. Wszyscy byli ubrani po góralsku, prowadziła ich góralska kapela i maszerowali przez Augusta Blvd. do California Ave. i Humboldt Park. Po paradzie Eddie i Chet rzucali kamienie w zatoce w Humboldt Park i zabrudzili swoje góralskie ubranka, za co rodzice „zmyli im głowę”.

Chet wspomina też rozmowę z Donem Ptakiem mieszkającym w tej samej dzielnicy co Eddie Sr. W następnych drzwiach za tawerną należącą do ojca Eddie'go, która mieściła się na 19th i Levitt, mieszkał Rudy Sieńkowski. Kiedy Eddie miał 5 lat, chociaż wzdłuż ulicy próbując znaleźć przyjaciół, co nie było łatwe, ponieważ Eddie nie mówił po angielsku. Donny i jego przyjaciele dokuczali mu nazywając go D-P Eddie, bili go i mówili, aby nauczył się angielskiego. Jednak Eddie, będąc inteligentnym D-P kupił sobie psa, wielkiego Duńczyka, i następnym razem, gdy spacerował ulicą ludzie omijali go z daleka, ponieważ pies wzbudzał strach. Po tym nikt już nie drażnił Eddie'go.

Kiedy Chet i Eddie byli w szkole podstawowej (w 6 lub 7 klasie) Chet przyjeżdżał rowerem do Pulaski Village, gdzie mieszkał Eddie ze swoją matką. Potem jeździli razem na rowerach aleją za Pulaski Village. Dawało im to dużo radości. Czasami sprzątały wspólnie główną salę balową na górę po weselu lub tańcach. Pani Antoinette przygotowywała dla nich zupę i kanapki i praktycznie cały dzień spędzali na rozmowie o tworzeniu zespołu polkowego. Pewnego dnia Chet zdecydował się zaprosić Eddie'go do swojego domu w Chicago. W tym czasie Eddie nie cieszył się zbyt dobrą opinią. Rodzice Cheta nie pochwalali tej przyjaźni. Jednak Chet tkwił przy swoim planie. Objaśnił Eddie'mu, aby przyjechał tramwajem, a potem autobusem i

jeszcze miał pokonać pieszo około trzech przecznic, więc Chet naznaczył co piąty chodnik kredą i strzałką aż do swojego domu. Mając przybliżoną orientację o czasie przybycia Eddie'go, grał wtedy w basemencie. Kiedy Eddie Sr. zapukał do drzwi otworzyła mu zdziwiona matka Cheta, wtedy on zapytał: „Czy Czesio jest w domu?” Matka odpowiedziała: „co Ty tu robisz?” I natychmiast zadzwoniła po taksówkę, aby odwiezła Eddie'go do domu. Czekając na taksówkę musieli spędzić razem 10 minut. Chet został za ten plan przez swoją matkę mocno skarcony. Prosiła go, żeby nie widywał się z Eddie'm. Nie mogła przypuszczać, że w przyszłości zostaną razem gwiazdami muzyki polkowej.

We wspomnieniach młodzieńczych lat Cheta ważne miejsce zajmuje Pulaski Village, gdzie około 1956 r. występowały najlepsze zespoły polkowe, jak L'il Wally, Polka Dot Five, Eddie Zima, Steve Adamczyk itp. Eddie i Chet pomagali wtedy czasem w garderobie, dyskutując o ich wspólnym wkładzie w muzykę polkową. W pamięci Cheta utkwił fakt, iż spędził cały tydzień wycinając ich identyfikatory w tekturze, skraplając je czymś ozdobnym, błyszczącym i przyklejając je do ich muzycznych pulpity. Napisy te brzmiały „wesoły Edzio”, „wesoły Czesio” i „wesoły Miecio” (Happy Eddie, Happy Chet and Happy Mitch). W pamięci Cheta pozostał ich pierwszy tam wspólny występ, który odbył się 24 sierpnia 1956 r. – grali dla ok. 15 osb. Eddie musiał opłacić zespół pieniędzmi ze swojej pracy w garderobie i pieniędzmi od swojej matki. W składzie tego zespołu, oprócz Cheta i Eddie'go, występowali: klawecista o nazwisku Frank Kloc i cygański kontrabasista, który przyjechał tramwajem, a konduktor kazał mu zapłacić dodatkowo za miejsce dla kontrabasisty. Na występ ten przywiózł swojego syna, akordeonistę Mitcha Domanowskiego, jego ojciec Frank, i miał go zabrać do domu. Kiedy ojciec Mitcha zorientował się ile pieniędzy dostał jego syn za to granie, było to końcem ich akordeonisty i także pierwszym i ostatnim wspólnym granie tego zespołu.

Później Chet i Eddie, wspólnie ze Stanem Szarafińskim, grali polki w kilku innych miejscach, a zespół nosił nazwę Happy Eddie and His Polka Jesters (Wesoły Eddie i jego polkowe błazny). W tym czasie Eddie zainteresowany był bardziej muzyką rock-and-roll'ową.

Jako młodzieniec Eddie przebywał u swojego ojca w Mountaineer Tavern, usytuowanej na 47th ulicy i Ashland Ave. Chet wspomina zabawną historię z życia Eddie'go: kiedy ojciec Eddie'go polecił mu iść spać na górę, on wymyślał się, wypychając wcześniej poduszkę pod kołdrą, aby jego ojciec myślał, że śpi. Wychodził tylnymi drzwiami i szedł do People's Theatre oddalonego o pół przecznicy, aby oglądać film. Kiedy wracał z kina, ojciec czekał na niego z pasem.

Eddie grał też w zespole polkowym The Polka Poppers w Laoma, Wisconsin z innym dobrym znajomym Chetem Nuskiewiczem. Występy te zaaranżował Chet Nuskiewicz, który grał na akordeonie, a Eddie na perkusji. Wtedy Eddie'go „zapoznano” z wódką. On myślał, że pije wodę, więc wypił jej dużą ilość. Podczas przerwy, gdy wyszli na zewnątrz, Eddie stracił świadomość w śnieżnej zaspie. Natomiast Chet Nuskiewicz zamiast zapytać publicznie „czy jest doktor w tym pomieszczeniu?”, zapytał „czy jest ktoś kto potrafi grać na perkusji?” Zgłosiła się jedna dziewczyna i próbowała grać, ale bez dobrego efektu. W tym samym czasie w Wisconsin Eddie uformował orkiestrę pod nazwą Hillboppers. Oni wykonywali muzykę country i rock-and-rolla. W orkiestrze tej Eddie grywał na perkusji i śpiewał.

Po powrocie do Chicago Eddie mieszkał ze swoją matką i stworzył inny zespół grający rock-and-rolła o nazwie Eddie Bell. Był to dobry czas dla tego zespołu. Nagrali cztery płyty 45 w Mercury Records. Tu Eddie grywał na małej gitarze. Wystapili też w programie telewizyjnym z Jimem Lounsberrym i American Band z Dickiem Clarkiem. To było około r. 1957. Ed zachęcił Cheta Kowalkowskiego, aby grał na trąbce jedną z jego piosenek pt. „La Bomba”. Do tej pory Chet odgrzebuje ją z archiwów, aby móc jej posłuchać.

Eddie przebywał również ze swoim ojcem i siostrą w Hiles, Wisconsin, gdzie jego ojciec kupił tawernę, obok której był sklep z rzeczami używanymi (thrift shop). Eddie był wtedy fanem rock-and-rolła. To była jego chwilowa pasja. Nie mógł się zdecydować czy grać muzykę polkową, czy rock-and-rolła. Mniej więcej w tym samym czasie wrócił do Chicago i wspólnie z Chetem znaleźli pracę w dwu różnych działach Chicago Metal Manufacturing Company. Pracowało tam wielu Polaków. Eddie zabierał Cheta do pracy Cadillacem rocznik 1957. Pewnego dnia ich szef przyjechał do pracy Fordem, a kilka dni później obydwaj stracili tę pracę. Dopiero później odkrył powód zwolnienia: szef powiedział: „oni nie potrzebują pracy. Ja przyjeżdżam do pracy Fordem, podczas gdy oni Cadillacem”. Pracowali tylko dwa tygodnie.

W latach 1957-1960 Chet grał w zespole polkowym o nazwie The Happy Polka Hearts i z Dickiem Billą. Zespół ten w składzie: Jean Walega, Stan Bugno, Tony Cichon i Chet Kowalkowski wydał pierwszą płytę 45 w J.J. Records. Chet wiele razy występował z tą grupą, a także z Dickiem Billą. Występowali też w audycji telewizyjnej Rona Terry'ego z muzykami orkiestry polkowej Dicka Billi składającej z Dicka Billi, Wayne'a Nelsona, Joe Solomona i Cheta.

Około r. 1950 Chet pracował w autonaprawie w pobliżu North Ave. i Grand (reperował gaźniki). Wracając do domu zatrzymywał się czasami w Pulaski Village, aby wypić kilka drinków przed kolacją w domu. Bar obsługiwała matka Eddie'go, która prosiła go, aby przekonał jej syna, żeby „rzucił ten śmieciowy rock-and-roll i grał muzykę polkową”, podobnie jak on.

Chet przywołuje w pamięci również inne miejsce w Chicago, gdzie wykonywał muzykę polkową – Richmond Tap na 46th i Richmond, które w latach 70-tych znane było jako Club Antoinette. To było około 1960-1961, jak wspomina, wtedy zwykły był dzwonić do Eddie'go Sr., żeby zorientować czy jest wolny, aby zagrać dla jakiejś organizacji, która ich wynajęła. Eddie grywał na akordeonie i perkusji basowej, a Chet na trąbce. Potem wymieniali się instrumentami i Chet grał na akordeonie, a Eddie na perkusji. Już wtedy byli multiinstrumentalistami.

Chet przypomina również inną historię o Eddie'm opowiedzianą przez Dona Ptaka. Kiedy Eddie Sr. grał rock-and-rolła Donny Ptak właśnie zakończył trasę koncertową z Li'l Wally trwającą 30 dni. Obydwaj byli zmęczeni tą trasą i Eddie zaproponowali, aby poszli do People's Theatre, gdzie spali pół dnia podczas seansu, ponieważ w sali tej była klimatyzacja. W tym czasie Eddie uświadomił sobie, że rock-and-roll nie będzie jego przyszłością. Był to r. 1963. Wtedy Eddie zwrócił się do Donny'ego z prośbą o pomoc w znalezieniu muzyków, gdyż chciał rozpocząć działalność własnego zespołu polkowego, i w ten sposób we wspomnieniach Cheta zbliżyliśmy się do okoliczności powstania i działalności zespołu, z którym Eddie związał całe swoje dalsze życie – The Versatones.

Pewnego wieczoru, kiedy Chet grał z Dickiem Billą w restauracji Joe and Jean's na Burnham Ave., Eddie Nowak z Wheaton podszedł do niego podczas przerwy i oznajmił mu, że jest 3-osobowa grupa młodych muzyków o nazwie The Versatones i poszukują kogoś kto grałby na waltorni i zostawił mu numer telefonu Boba Sendry. Chet zadzwonił do niego i ustalili spotkanie. Wydarzenie to miało miejsce wczesną wiosną 1961 r. W tym czasie Chet wykonywał kilka piosenek, a Bobby Sandra zapytał go czy zna jeszcze inne polskie piosenki. Chet odpowiedział mu, że zna trochę spośród tych, które jego matka śpiewała w domu. Oni ćwiczyli i wyszli całkiem dobrze. Zespół ten składał się z Richa Sendry, Boba Sendry, Jerry'ego Chocholka i Cheta, był też bardzo popularny w okolicy The Hegwish i West Pullman. Mieli dużo występów w Club 505, a w szczególności w pozalokalnych

audycjach radiowych w niedzielę. Chet cały czas myślał jednak o tym, co powiedziała mu matka Eddie'go: „spraw, aby Eddie grał z tobą muzykę polkową”. Kiedy w połowie 1963 r. występowali w Club 505, był wtedy w mieście Eddie. Chet zapytał go czy poszedłby z nim do 505. Eddie przyszedł ze swoim kontrabasem. Ich duet i śpiew Eddie'go brzmiały doskonale. Oni polubili Eddie'go a Eddie polubił tę orkiestrę. Wchodząc do tego lokalu Wally Maduzia mawiał: „kim jest ten facet na scenie w okularach Buddy Holly?”

W końcu Eddie uformował swój zespół polkowy. Włączył do niego klarnecistę i saksofonistę, który nazywał się Gus Chucla i był wujkiem Sendry. Na początku 1964 r. do zespołu przyłączył się Jim Bagrowski. W 1963 r. nagrali swój pierwszy album pt. „Polka Parade” (nr katalogu BA 3001). W ciągu sześciu miesięcy nagrali drugi album o nazwie „Here Come the Versatones” (nr katalogu BA 3002). Każdego roku Eddie nagrywał dwa albumy. W 1964 r. zespół wystartował na tournée artystyczne. Po występie w Armstrong Creek, Wisconsin zaprosiła na kolację Louise Kurek, siostra Eddie'go. Kolacja okazała się być znakomitą ucztą. Chet wspomina zabawne zdarzenie związane z jego osobą. Zależało mu na tym, aby zwrócić uwagę przy stole, więc uwiertził całą pałeczkę masła na kromce chleba. Koledzy nie mogli w to uwierzyć. Teraz, po latach, zastanawia się czy nie dlatego jego cholesterol obecnie jest tak wysoki!

Każdego roku było dwa razy więcej tras koncertowych niż w roku poprzednim. Podróżowanie to wiązało się ze zwolnieniami z pracy w piątki i poniedziałki. Na początku 1967 r. Chet pracował dla Archidiecezji Chicagowskiej. W 1968 r. ilość podróży artystycznych potroiła się. Ponieważ był zatrudniony jako osoba nowa więc miał dużo pracy w soboty. Usłyszał pocztą pantoflową, że straci pracę, ponieważ zawsze zwalniał się w piątki i poniedziałki. Jego warga również stwarzała mu problem. Więc w 1968 r. opuścił The Versatones, aby zachować pracę. Za około rok później, połowa orkiestry opuściła Eddie'go, aby stworzyć The Tones Orchestra. Eddie był zdesperowany i dzwonił do Cheta prosząc go, aby grał z nim dopóki nie pozyska stałych muzyków do udziału w tournée. Spowodował, że Chet podróżował samolotem, aby występy nie miały wpływu na jego pracę. W końcu 1972 r. Chet ponownie opuścił Eddie'go, który kontynuował z powodzeniem trasy artystyczne, zdobywając liczne nagrody. Eddie Sr. nadal prowadził swój zespół, zdobywając liczne nagry. W 1970 r. zespół został wprowadzony do International Polka Association's Music Hall of Fame. Spośród innych jego nagrów również było wprowadzenie lidera The Versatones do The Radio DJ Broadcaster Hall of Fame 1991. W swojej karierze Eddie i The Versatones mieli 18 nominacji do Grammy. Tę prestiżową w świecie muzycznym nagrodę otrzymał Eddie w 1987 r., a oprócz tego wiele innych nagród i zaszczytów. Wszystko to dzięki jego ogromnemu wkładowi do muzyki polkowej. W 1998 r. został uhonorowany również prestiżową National Heritage Fellowship Award, a w ceremonii wręczenia nagród uczestniczyła First Lady, Hillary Clinton.

Kończąc swe wspomnienia Chet podkreśla, iż Eddie Sr. był również człowiekiem dobronazym, uczynnym, o wspaniałej osobowości i wyjątkowym talencie, pisał dobre teksty piosenek, miał fantastyczną pamięć do nazwisk, był dżentelmenem i zdolnym biznesmenem. „Dzięki Ci, Ed, za piękne wspomnienia – pisze – podjąłem mądrą decyzję, aby kontynuować Twoje dziedzictwo/kulturę, a w szczególności spełniłeś życzenie Twojej matki, żeby grać muzykę polkową. Twoja rodzina może być bardzo z Ciebie dumna.”

Tłum. z ang. i oprac. Anna Brzozowska-Krajka
Postscriptum:

Miałam szczęście i wielką przyjemność spotkać się osobiście z Chetem Kowalkowskim w listopadzie 2012 r. w Chicago dwukrotnie: po raz pierwszy w gościnnym domu ówczesnego prezesa Koła Literacko-Dramatycznego ZPPA, Jana Cikowskiego i sekretarza Koła Grażyny Baran oraz powtórnie, w chicagowskiej gazdówce Zofii i Jana Słodczyków w Palos Hills. Były to dla mnie, nie tylko folklorystki, ale i wielkiej fanki muzyki polkowej, a zwłaszcza Błażonczyka Sr. i the Versatones niezapomniane i wzruszające chwile, za które przy tej okazji chciałabym serdecznie wszystkim uczestnikom tych spotkań podziękować